

RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK XVIII. SZÁZAD

4/2.

SOROZATSZERKESZTŐ

KILIÁN ISTVÁN, PINTÉR MÁRTA ZSUZSANNA
ÉS VARGA IMRE

A sorozat korábbi kötetei

1. PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK

Sajtó alá rendezte Varga Imre

Első kötet 816 oldal

Második kötet 817–1539. oldal, 19 fényképmelléklet

Kötve együtt 613 Ft

2. MINORITA ISKOLADRÁMÁK

Sajtó alá rendezte Kilián István

960 oldal, kötve 338 Ft

3. PÁLOS ISKOLADRÁMÁK, KIRÁLYI TANINTÉZMÉNYEK,
KATOLIKUS PAPNEVELDÉK SZÍNJÁTÉKAI

Sajtó alá rendezte Varga Imre

612 oldal, kötve 260 Ft

4. JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK (ISMERT SZERZŐK)

Sajtó alá rendezte Alszeghy Zsoltné –

Czibula Katalin – Varga Imre

1. kötet 992 oldal, kötve 890 Ft

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK

(ISMERETLEN SZERZŐK)

PROGRAMOK, SZÍNLAPOK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

ALSZEGHY ZSOLTNÉ — BERECH ÁGNES —

KERESZTES ATTILA — KISS KATALIN —

KNAPP ÉVA — VARGA IMRE

SZERKESZTETTE

VARGA IMRE

AKADÉMIAI KIADÓ — ARGUMENTUM KIADÓ
BUDAPEST, 1995

JUSTITIA:

Antonius Breckoczi, Hung. Parvista.

His accedunt Milites, Nuncii, Vigiles, etc.

FINIS.

A MŰ ADATAI

A 10 leveles latin és magyar nyelvű nyomtatvány lelőhelye a BEKK, jelzete MIN. A. 4. A szöveg végén, a szereplők jegyzéke előtt a jezsuiták jelmondatának betűrövidítései állnak: O. A. M. D. G. (= Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.) A szereplők neve után az Esterházy Pál alapítványából díjazottak névsora olvasható. Csak a magyar nyelvű részeket közöljük. A cím és a szereplők jegyzéke csak latinul olvasható. A magyar címet mi adtuk a darabnak.

A dráma latin szövegét teljes egészében kinyomtatták az előadás évében Nagyszombatban. (STAUD, I. 135.)

SZERZŐ

A darabot Mindszenti Imre (1675–1722) írta. Tanulóévei után rendjének több iskolájában tanított: 1715–1716: Győrben, 1716–1717: Nagyszombatban, 1717–1718: Kassán; 1718–1719: Sopronban.

FORRÁS

A mű „Sommája” után „Fulgus. Libr 5. Cap. 4.” formában utal a cselekmény forrására. A mű Fregoso, Battista: *Factorum, dictorumque memorabilium libri IX.* A dráma cselekményváza a „De Alexio Imperatore Constantinopolitano” cím alatt olvasható a fent említett fejezetben.

ELŐADÁS

1714-ben az iskolai évvárón adták elő Nagyszombatban. A témát illetőleg azzal érintkező darabot 1732-ben Ungvárott, 1744-ben és 1746-ban Budán, 1771-ben Szokolcán, 1772-ben Trencsénben is színre vitték.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét hűen közöljük, csak az *o* és *u* magánhangzókat írjuk át a mai helyesírási gyakorlat szerint.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

9 *Hiuság* – olv. hívség, azaz a hűség (L. az 55. sorban is!)

36 *város Rendelőknek* – a város vezetőinek (Vö. a 40. sor *rendelés* szavával!)

14.

A SZERETET ÉS ERŐSSÉG RITKA PÉLDÁJA

Nagyszombat, 1717

RARUM CHARITATIS ET FORTITUDINIS EXEMPLUM

In Sex Caleciae Primatibus Ludis Theatralibus datum.

Ac Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterhazy de Galantha Regni Hungariae quondam Palatini Dicatum. Dum Bene merita de re literaria Juventuti munificentissima Ejusdem anniversaria liberalitate praemia decernerentur. In Alma Archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi.

Tyrnaviae, typis Academicis, per Fridericum Gall, 1717.

Sommaja.

Ezer, háromszáz negyven hetedik Esztendőben Edvardus névű Angliai Király, oly erőssen bé-kerítette volt a' Calecia Várasát, hogy az éhség miatt alég tengődnének. A' Fülöp Francziák Királya azt meg akarta szabadítani, de heában volt szándéka. Azért a' Francziák el-menetele után, Edvardus tűzzel, és vassal el-emészteni kívánta a' meg-szállottakat, de az Udvari Fő-Rendeknek esedezése által meg-engeszteltetvén, ezen végezetet tett vélek: hogy a' Várasiak közül hat leg főebbet halálra állítanának, ha a' több sokaságot éppen meg tartani kívánnák. Ezek midőn a' Várasban ki-hirdettettek volna, János a' Várasnak Fő Gondviselője egybe híván a' Tanácsot, azokkal tanácsodik, kiket kellene elő állítani. Midőn mások késedelmeskednének, fel kél Eustathius a' Várasbéliek között leg főebbik, és magát a' meg nyomorodot sokaságért halálra ajánlya. Ehez adgya magát Joannes ab Arriaco; fel kél a' Wissantho Jakab-is a' maga öcsével Péterrel, és más némellyek. Ezek nyakokon kötelet, kezekben pedig a' Váras kútsait viselvén, belső öltözetben, mezét láb, és söveg nélkül büntetésre ki-vitetvén, a' Királytól halálra ítéltetnek. Esedezik a' Királyi Herczegekkel a' Nemesség, és életre méltóknak lenni itéli azokat, a' kik olly buzgó szeretettel a' Polgárok szabadulásáért önnön magokat akartva halálra ajánlanák. Mindazáltal a' Király minden könyörgéseket meg-veti. Azomba Philippa Királyné ezen dolog felől előbb tudósítatván azokat magának adatni Kristus Jesusnak szerelméért kívánnya; a' kiket-is noha fölöttéb meg haragudot volna a' Király, meg-nyeri. Jac. Meyer Annal. Flandr. 1. 13.

ELŐL-JÁRO BESZED.

Az Allandóság, Hadi Istennek, és Vulcánusnak dühössége ellen erőssen magát óltalmazza. Az-után Istennek gondviselése segítségére küldi az Erősséget, és a Szeretetet, mellyek által tellyes győzedelmet nyer.

ELSŐ RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

25 Janos Várasnak Gondviselője, hosszú vivás miat a Várasiaknak nyomorúlt állapotját szemlélvén, öszve hja a Várasnak Fő rendeit; kik midőn egymást mindeneknek el szenvedésére bátorítanak, Juliánust Polgár Mestert segítséget kérni Francziákhoz küldi.

MASODIK KI-MENETEL.

30 Edvardus Király a Calecia-belieknek hosszú ellenkezéseken igen megharagudván, Fernandus, és Everardus fiait Táborba küldi, és a Várust minden erővel ostromolni parancsolja, akarván maga-is sokára Táborba menni.

HARMADIK KI-MENETEL.

A Calecia-béli nép meg-értvén a Fő-Rendeknek szándékját, szükséges dolgokat szerez magának a meg-szállásnak el törésére.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

35 Midőn Lortonus Hadi Fő-Tiszt a vitézeket hadi dolgokban igazgattya, értésére adatik, hogy a Királyi Herczegek el-érkeznek; a kik által parancsolatokat vészen a Királytól.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

A Váras Gondviselőjének Jánosnak, álomban fegyveres liliomok látszatnak, mellyek midőn hamarjában el-tűnnének, fel-serken az álomból, és sok felé forgatván elméjét, végtére bódog, és ellenkező szerencsének el-törésére magát bátorítja.

HATODIK KI-MENETEL.

40 Fülöp Francziai Király, hogy a Calecia-belieknek segítségül jöjjön tanácskodik; el-érkezik azonban a Caleciai követ Juliánus, és a Városiaknak nyomorúlt állapotját eleibe tévén, a Királytól segítségnek bizonyos reménségével el-bocsáttatik.

HETEDIK KI-MENETEL.

45 Edvardus Király maga vitézinek tunyaságát feddi, kiket hogy inkább a dicséretes cselekedetekre ösztönözze, hadi ajándékokat ígér; azért bosszú-állásra gerjedvén, életeket, és véreket a Királynak ajánlyák.

ELSŐ KÖZBEN-JARO BESZED.

Az Allandóság adakozástul, és böcsülettől magok zászlója alá héában hivatattik, de mind kettőről győzedelmet vészen.

MASODIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

50 Midőn a Király népe ostromhoz készül, hírl adatik hogy Fülöp Király maga seregével közelgetne; mellyet meg értvén Edvardus Király, a Tábort erősíteni parancsolja.

MASODIK KI-MENETEL.

Janos a Városnak Gondviselője annak óltalma felől búsulván Juliánusnak Fülöp Királytól való vissza jöveteléről tudósittatik, kire ő a Váras falai mellet várakozik.

HARMADIK KI-MENETEL.

55 Julianus, Halász személyében öltözvén, midőn a Várasba menni igyekezne, a Király vitézitol el fogattatik; kiket ő csalárdsággal meg győzvén, a Várasba siet.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Midőn Lortonus Hadi Fő Tiszt, az hadi rendeket vizsgálná, eleibe jön Murenus, kitől levelet vészen, melyet Julianus akartva hagyott az hajóban, és azt az Edvardus Királyhoz viszi.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

60 Midőn Edvardus Király valamennyire mulatoznék, el érkezik Lortonus, és annak az el fogot levelet nyújtja; melyet meg tekintvén, a' Calecia-béliek ellen inkább fel-háborodik.

HATODIK KI-MENETEL.

65 Caleciai Tanács kételkedvén a' Francziák segítsége felől a' Várasnak fel adásáról tanácskodik. El-érkezik azonban Juliánus, a' ki Fülöpnek el jövetelét seregével edgyüt jelenti; melyre nézve Edvardusnak ellent állani igyekeznek.

MÁSODIK KÖZBEN JARO BESZED.

Az állandóság minden felől az haragtúl környül vétetvén, Borostyán fákkal ültetett kertbe veszi magát, melyben Borostyán fává válik. Az harag azt üldöztvén midőn el nem éri, győzödelemre való Borostyánfa ágokat vágni készöl; de midőn a' fát meg üti a' fejszével, a' Borostyán siránkozni kezd, és az eget segítségül 70 híván az Isteni tisztelet által a' veszedelemtől meg szabadittatik.

HARMADIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

Edvardus a' Francia Seregnek bizonyos el jövele miatt fiairúl búsulván, Milardust a' Fő Hadnagyot azokhoz rendeli.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Fernandus és Everardus Herczegek halván a' Francziák el jövetelét, magok vitézít bajvivásra ösztöneck.

HARMADIK KI-MENETEL.

75 El-érkezik Fülöp Francziák Királlya maga seregével, és midőn a' Várasban bemenetelt héában keresne, a' Calecia bélieknek szerencsétlen állapottyán bándóván vissza-tér.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Midőn Edvardus az utolsó sententiát készül hozni a' Calecia-béliek ellen, el-érkeznek a' Királyi Herczegek, kiknek esedezése által meg engeszteltetett, Menardust végezésekkel a' Várasba küldi; Azomban Fernandus titkon el küldi Araldust a' Királynéhoz.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

A' Calecia-béliek Francziák segítsége felől kétségbe esvén fel-akarják adni a' Várust. El érkezik Menardus, és elejekbe adgya a' Királynak utolsó akarattyát; melyet halván az Elöl-járók, valamennyire meg-rémülnek. Végtevére Menardus 85 által meg jelentik a' Királynak, hogy annak parancsolattyát bé akarják tölteni.

HATODIK KI-MENETEL.

Edvardus boszszú-állást kívánván a' Menardus késedelmességét nehezen vészi, ki midőn a' Calecia-bélieknek szándékát ki-nyilatkoztattya, meg parancsollya, hogy elő jőjjenek az Hóhérok, a' kik az ellenkező Várasiat sietseggel el vesszessék.

UTOLSÓ KI-MENETEL.

90 Elő-jőnek az halálra rendelt Várasnak Elő-járói, a' kiket a' Király maga szemei előtt meg-öletni parancsollya; és midőn a' Nemesség a' Királyi Herczegekkel edgyütt héában esedezik érettek, közbe-jön Araldus, és attúl levelet nyújt a' Királynak; melyet midőn el olvassa, a' vétkes Várasnak Elő-járói életeket, noha nehezen, meg-nyerik.

BE-FEJEZÉS.

95 Esthajnali csillag a' keresztyén világnak jó étszakát kíván; az után az Igazság által le-vettetvén az égből a' szerencsétlen csillagok, fel-támad az Állandóság, és kegyes folyásokat ígér a' világnak.

Nomina actorum.

EDUARDUS REX.

R. D. Franciscus Nárai, Colleg. Gen. Cleri Reg. Hung. Alum. AA. LL. et Phil. Mag. Theologus primi Anni.

PHILIPPUS REX.

R. D. Martinus Bilinski, Semin. S. Adalberti Alumnus AA. LL. et Philos. Mag. Theologus primi Anni.

Filij Eduardi:

FERNANDUS.

Illust. Comes Ignatius Emericus Kohári, Sem. S. Adalberti Convictor, Syntaxista

EVERARDUS.

Casparus Czingely, Praenob. Sem. S. Adalberti Convictor, Syntaxista.

JOANNES PRAEF. OPPIDI.

D. Joannes Szadeczki, AA. et LL. et Magist. Philosophus absolutus.

JULIANUS.

R. D. Alexander Kovács, Sem. S. Steph. Al. AA. et LL. Phil. Mag. Theol. primi Anni.

Primores Oppidi:

WISSANTHUS.

R. D. Franciscus Kossik Nob. Hung. Sem. S. Stephani Al. AA. LL. et Phil. Magist. Theol. primi Anni.

EUSTATHIUS.

D. Georgius Postek, Nob. Hung. AA. LL. et Phil. Mag. Phil. absol.

HEROLDUS.

Antonius Grueber, Praenob. Rhetor.

LEONARDUS.

Emericus Kotucs, Civis Rhetor.

ARIACUS

Franciscus Andreanszki, Praenob. Rhetor.

PETRUS WISSANTHUS

Joannes Szundi, Nob. Rhetor.

Duces:

LORTANUS.

D. Ignatius Delpini, Nob. Logicus.

MILARDUS.

D. Antonius Harrer, Nob. Logicus.

MURENUS.

D. Georgius Eördögh, Praenob. Logicus.

MENARDUS.

D. Sigismundus Podhorani, Nobilis Logicus.

NORTONUS.

Paulus Merei, Nobilis Rhetor.

EURASTUS.

Matthias Kánya, Nob. Sem. S. Adalberti Alumnus, Poëta.

ARALDUS.

Rev. et Illust. Comes Paulus Antonius de Battyán, C. G. Cl. R. H. Convict. Poëta.

FORILLUS

Ladislauus Stephanus Füleki, Nob. Rhetor.

LEVINUS

Illust. Comes Franciscus Karolyi, Principista.

FAMA

Josephus L. B. Berényi, Sem. Mariano-Szelepc. Convict. Syntaxista.

Ephoebi:

Emericus Marotti, Civis Hung. Syntaxista.

Nicolaus Bencsik, Nob. Hung. Syntaxista.

Andreas Bossányi, Praenob. Grammatista.

Gabriel Spléni, Illust. Hung. Gram. Sem. Mariano-Szelepc. Convict.

Emericus Bossányi, Praenob. Grammatista.

Gabriel Bossányi, Praenob. Principist.

Emericus Kochanovski, Nob. Principist.

TRIBUNUS

Joannes Trepulka, Nobilis Syntaxista.

Cives:

Gabriel Sótér, Praenob. Hung. Poëta.
 Joannes Michaël Schuester, Civis Poëta.
 Ladislaus Keöszeghyi, Praenob. Poëta, e Sem. S. Adalberti.
 Andreas Frumb, Civis Syntaxista.
 Antonius Ficsur, Nob. Syntaxista.
 Stephanus Balogh, Praenob. Synt. Sem. Mariano-S epc. Convictor.

Milites Angli:

Michaël Germani, Civis Rhetor.
 Joannes Josephus Skerlec, Nobilis, Poëta.
 Joannes Draskovics Nobilis, Poëta.
 Andreas Mihalovics, Civis, Poëta.
 Antonius Mottko, Nobilis, Poëta. Joannes Antonius Raicher, Nob. Rhet.
 Franciscus Ruman, Civis, Poëta.
 Franciscus Hernchovich, Civis, Poëta.
 Franciscus Schramek, Civis, Poëta.
 Georgius Slotai, Civis, Poëta.
 Joannes Brancz, Civis, Poëta.
 Joannes Machovich, Nobilis Poëta.
 Ladislaus Finta, Nobilis, Poëta.
 Michaël Koprivchich, Civis, Poëta.
 Martinus Barczai, Civis, Poëta.

Milites Galli:

Joannes Vlcsek, Civis. Hung. Poëta. Antonius Horák, Civis Hung. Poëta.

Grammatistae:

Adamus Kereszturi, Nob. Hung.
 Andreas Ivanovich, Nob. Hung.
 Balthasar Czompó, Nob. Hung. e
 Sem. S. Adal.
 Georgius Loboda, Nob. Hung.
 Joannes Dreskovics, Civis. Pan.
 Joannes Lukacsovich, Civis. Pann.
 Martinus Komparics, Civ. Pan.
 Martinus Szombat, Nob. Hung.
 Michaël Ratkovski, Nob. Hung.
 Paulus Ovczarovics, Nob. Hung.
 Paulus Vásárheli, Civ. Hung.
 Stephanus Endródi, Nob. Hung.

In Saltu Hortulanorum:

Flora Emericus Kudlik, Civis Hung.
 Synt.
 Franciscus Halapy, Nob. Hung.
 Rhetor.
 Josephus Malonai, Nob. Hung.
 Rhetor.
 Alexander Beniczki, Nob. Hung.
 e Sem. Szelepc. Poëta.
 Casparus Nevedi, Nob. Hung. Poëta.
 Michaël Ferenczfi, Nob. Poëta.
 Emericus Baranya, Nob. Hung. Synt.
 Antonius Jablonczai, Nob. Hung.
 Synt.
 Franciscus Victor, Civis Hung. Synt.
 Georgius Speciary, Nob. Hung. Synt.
 Joannes Balasovics, Nob. Hung. Synt.

Joannes Kraicsovics, Civis, Pan. Synt.
 Petrus Biskupics, Civis Pan. Synt.
 Stephanus Missovics, Civis Hung. Synt.
 Alexander Vitalis, Nob. Hung. Gramm.
 Franciscus Kutnyanszki, Nob. Hung.
 Gramm.
 Andreas Demkovics, Nob. Hung.
 Principista.
 Franciscus Tamáskovics, Nob. Hung.
 Poëta.
 Michaël Kürtösy, Nob. Hung. Princip.
 Joannes Dubniczai, Civis Pann.
 Principist.
 Nicolaus Petko, Nob. Hung. Parvista.

In Saltu Nobilium:

Josephus L. B. Berényi, e Sem.
 Szelepc. Synt.
 Emericus Maroti, Civis Hung.
 Syntax.
 Stephanus Balogh, Praenob. e Sem.
 Szelep. Syntaxista.
 Nicolaus Bencsik, Nob. Hung. Synt.
 Andreas Bossányi, Praenob. Hung.
 Gram.
 Gabriel Spléni, Illustriss. Hung. e Semin. Szelepc. Conv. Grammatista.
 Emericus Bossányi, Praenob. Hung.
 Princip.
 Emericus Kochanovski, Nob. Hung.
 Princip.
 Gabriel Bossányi, Praenob. Hung.
 Princip.
 Joannes Pinka, Nob. Hung. Principista.
 Joannes Titscher, Austriac. Vien.
 Princip.

In Intermediis:

D. Matthias Kanyovich, Nob. Hung.
 Bogdanoczen. AA. LL. et Phil. absolut.
 Michaël Fabri, Nobilis Hung. Rhetor.
 Stephanus Sother, Civis Pan. Rhetor.
 Martinus Stolarik, Civis Pan. Rhetor.
 Georgius Kurucz, Civis Hung. Parvist.

In Choro Musicorum:

MARS, VULCANUS, FUROR

D. Ignatius Wolfgangus Delpini, Nobilis, Academici Societ. Jesu Collegij Bassista. Logicus.

CONSTANTIA

LIBERALITAS ASTRAEA.

RELIGIO, AMERICA, AFRICA

FORTUTUDO, EUROPA, ASIA

CHARITAS

Antonius Breskóczi, Hungarus Cathedral. Eccles. Venerabil. Archi-Capituli Discantista, Grammatista.

Alexander Aigner, Coll. Academici Altista, Poëta.

Bernardus Hecker, Collegij Academici Tenorista, Rhetor.

Joannes Hesky, Altista Academici Coll. Parvista.

Josephus Paltes, Acad. Collegij Discantista. Parvista.

O. A. M. D. G. B. M. V. S. L. C. H.

A MŰ ADATAI

Az angolok és franciák közt folyó százéves háború (1337–1453) egyik legismertebb mozzanatát, Calais válságos sorsát bemutató jezsuita drámának latin és magyar nyelvű nyomtatott programja az OSZK Színháztörténeti Tárában található Pro 3 jelzet alatt. Az egymással egyező kétnyelvű, jelenetről jelenetre haladó cselekményismertetést a nagyszámú szereplőgárda névszerinti felsorolása követi. Az előadást néhai Esterházy Pál nádor tiszteletére rendezték a nagyszombati egyetem hallgatói.

A szöveg végén álló betűrövidítés feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam Beatae Mariae Virginis Sine Labe Conceptae Honorem.

A magyar címet mi fordítottuk le a latinból.

SZERZŐ

Valószínű, hogy ezt az idegen témát színre vivő történeti drámát a nagyszombati jezsuiták külföldi repertoárból vették, s a színrevitelen kívül magyarországi rendtagnak nincs köze a szerzőséghez.

FORRÁS

A drámatörténet forrásáról a kiadvány a summázás végén „Jac. Meyer Antal. Flandr. 1. 13.” megjegyzésben ad tájékoztatást. Az eredeti dráma írója Jacques de Meyer (1491–1552) krónikájából merítette a tárgyát, *Annales*-ét Flandria történetéről halála után fia és unokája folytatta.

Csak a történet forrását ismerjük, a dráma eredetijét nem.

ELŐADÁS

1717. szeptember 5-én évváró előadásként játszották. (STAUD, I. 142.) Más magyarországi előadásáról nem tudunk.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A latin–magyar nyelvű program magyar szövegét betűhíven közöljük. A kevés sajtóhibát kijavítottuk (8. sor: ki-hirdettenek helyett ki-hirdettettek; 34. sor: parancsoltatokat helyett parancsolatokat; az

49. és a 92. sorban az u fölül hiányzó két pontot pótoltuk a Fülöp, edgyutt szavakban.) Mivel az o, ű jelölésében nem különbözteti meg a magánhangzók hosszú vagy rövid voltát, írásukban a mai helyesírási gyakorlathoz alkalmazkodtunk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

1 Edvardus – III. Edvárd 1327–1377 közt uralkodott.

2 *Calecia Várasát* – Calais városát

3 Fülöp – Valois (VI.) Fülöp 1328–1350 közt uralkodott.

13 *belső öltözetben* – házi öltözetben, ingben

32 *el törésére* – eltűrésére (A 38. sorban is!)

60 *valamennyire múlatoznék* – valamennyit már ott időzött